

24. *Saddington, D. B.* An Augustan officer on the Roman army: *militaria* in Velleius Paterculus and some inscriptions / *D. B. Saddington* // Documenting the Roman Army. Essays in Honour of Margaret Roxan. London : Institute of Classical Studies, 2003. – P. 19–29.

25. *Davenport, C.* A History of the Roman Equestrian Order / *C. Davenport*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2019. – xxv, 716 p.

26. *Birley, E.* The Equestrian Officers of the Roman Army / *E. Birley* // Roman Britain and the Roman Army. Collected Papers. – Kendal : Titus Wilson and Son, Ltd, 1953. – P. 133–153.

27. *Duncan-Jones, R. P.* Power and Privilege in Roman Society / *R. P. Duncan-Jones*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2016. – xii, 229 p.

28. *Devijver, H.* La Prosopographia Militarium Equestrium. Contribution a l'histoire sociale et economique au Principat / *H. Devijver* // Histoire economique de l'Antiquite. – Louvain-la Neuve : Presses Universitaires de Louvain, 1987. – P. 107–122.

29. *Devijver, H.* Les milices equestres et la hierarchie militaire / *H. Devijver* // La hierarchie (Rangordnung) de l'Armee romaine sous le Haut Empire. – Paris : de Boccard, 1995. – P. 175–191.

30. *Birley, A. R.* The commissioning of equestrian officers / *A. R. Birley* // Documenting the Roman Army. Essays in honour of Margaret Roxan. – London : Institute of Classical Studies, 2003. – P. 1–18.

31.

Сокращения

JRS – The Journal of Roman Studies

JRA – Journal of Roman Archeology

ZPE – Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

Telepen S. V. Viri militares – factors of career growth (to the historiography of the question)

Based on authoritative research, the article examines the factors that influenced the careers of the Roman commanders of the Principate period. After analyzing the existing points of view, the author concludes that there are two main positions in science. The first of them consists in the classification of the Roman military leaders to the type of the so-called. "Amateurs", while another point of view, which is now gaining more and more adherents, finds viri militares among the Roman commanders, that is, professional, in fact, commanders of the level from the prefect of the cohort to the legate of the legion. Conclusion: at the modern level of science, the most reasoned point is the prevalence of factors of personal commanding abilities and experience in the viri militares career.

УДК 94 (476)+26

Ціхаміраў А. У.

ЗНАКАМІТЫЯ ЯЎРЭІ – УРАДЖЭНЦЫ ГОРАДА БАРАНАВІЧЫ

Артыкул прысвечаны біяграфіям выдатных прадстаўнікоў яўрэйскай супольнасці, якія нарадзіліся ў горадзе Баранавічы ў XX ст. Сярод іх былі ваеначальнікі, грамадскія, палітычныя і рэлігійныя дзеячы, літаратары, спевакі і музыкі, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё культуры Беларусі і іншых краін.

Уводзіны

Яўрэйская супольнасць Баранавіч з'яўляецца неад'емнай часткай гісторыі і сучаснасці горада. Развіццё чыгуначнага вузла і паступовае фарміраванне мадэрнага паселішча прыцягвала шматлікіх яўрэйскіх купцоў, гандляроў і рамеснікаў з 80-х гадоў XIX ст. У 1897 г. яўрэі складалі амаль палову жыхароў Развадава: 2171 з 4692 з агульнай колькасці жыхароў [1, стб. 275]. Згодна з расійскім заканадаўствам 1882 г. яўрэі не мелі права жыць у мясцовасці пастаянна, бо існавала забарона сяліцца па-за гарадамі. Баранавічы тады фармальна

былі спачатку вёскай, а потым – мястэчкам. Толькі пасля прыняцця закона 9 снежня 1903 г. яўрэі маглі свабодна сяліцца ў Баранавічах, а супольнасць атрымала дадатковы штуршок для развіцця. Ужо ў 1913 г. у горадзе было 10 сінагог. Баранавічы былі важным месцам прыцягнення для хасідскіх супольнасцей: прыхільнікаў слонімскай, столінскай і койданаўскай дынастый. У горадзе развіваліся розныя яўрэйскія дабрачынныя і адукацыйныя ўстановы, вірвала палітычнае жыццё (у 1904 г. было заснавана мясцовае аддзяленне партыі Бунд) [2]. У 1908 г. у Баранавічах выступаў знакаміты пісьменнік Шолам-Алейхем. Да Першай сусветнай вайны яўрэі таксама аказвалі значны ўплыў на гаспадарчае развіццё горада.

З 1919 г. яўрэйская супольнасць пачала паступова адраджацца. Прадстаўнікі яўрэйскіх палітычных рухаў актыўна ўдзельнічалі ў мясцовым самакіраванні, засядалі ў гарадскім магістраце. У 1921 г. у Баранавічах пражывала 6605 яўрэяў (ці 57,5 % ад агульнага насельніцтва). У міжваенны перыяд у горадзе дзейнічала развітая інфраструктура грамадскіх арганізацый, аддзеленняў палітычных партый і рухаў, адукацыйных і спартыўных устаноў, рэлігійных арганізацый. Яўрэі былі актыўнай часткай эканамічнага жыцця: у 1920-я гады да іх належала 10 банкаў і крэдытных устаноў. У 1930-я гг. у сувязі з эканамічным крызісам іх засталася толькі два. У горадзе дзейнічала 11 сінагог і ешыва. Яўрэйская прэса Баранавіч была даволі разнастайнай: у 1928–1939 гг. выдавалася 6 тыднёвікаў на мове ідыш [2]. Згодна з перапісам насельніцтва 1931 г. 9 423 жыхары горада назвалі ідыш і іўрыт роднымі мовамі (35, 8 % ад агульнай колькасці жыхароў горада). Але іўдзеі складалі 43, 3 % (10 802 чал.) ад агульнай колькасці жыхароў [3, с. 15–17].

У 1939 г. у Баранавічы скіравалася шмат яўрэйскіх бежанцаў з цэнтральных рэгіёнаў Польшчы, частка з іх пазней выехала на тэрыторыю Літвы. Пасля ўстанаўлення савецкай улады паступова абмяжоўвалася актыўнасць яўрэйскіх арганізацый, праводзіліся антырэлігійныя кампаніі.

Баранавічы былі акупаваныя нямецкімі войскамі 27 чэрвеня 1941 г. 28 чэрвеня 1941 г. выйшла распараджэнне аб арганізацыі гета. Практычна з першых дзён акупацыі яўрэйскае насельніцтва падвяргалася здзекам, рабаўніцтву, арыштам, фізічным знішчэнням. Першая “акцыя” ліквідацыі ў гета адбылася 4 і 5 сакавіка 1942 г. на свята Пурым. Падчас яе было забіта каля 3 400 чалавек [4, с. 248–250]. 22 верасня – 2 кастрычніка 1942 г. на свята Ём Кіпур было забіта каля 5 тысяч чалавек. 17 снежня 1942 г. адбылася канчатковая ліквідацыя гета: падчас гэтага масавага злачынства было забіта ад 3 да 7 тысяч чалавек. У ліпені 1942 г. ва урочышчы Гай было расстраляна каля 3 тысяч чэхаславацкіх яўрэяў з канцлагера Тэразінштат [4, с. 248–250]. Частка жыхароў гета здолела ўцякчы, частку ўратавала мясцовае беларускае і польскае насельніцтва, а некаторыя змаглі далучыцца да дзеючых партызанскіх атрадаў. У гета існавала арганізаванае падполле і баявая група.

Жыццё яўрэйскай грамады пасля Другой сусветнай вайны адраджалася вельмі паволі. Рэлігійнае жыццё існавала практычна нелегальна, а на грамадскую атмасферу ўплывалі антысеміцкія кампаніі. З 1992 г. актыўна развіваецца грамадскае жыццё яўрэйскай супольнасці, існуюць рэлігійныя абшчыны, актывісты займаюцца адраджэннем культуры і мемарыялізацыяй важных месцаў памяці.

Асноўная частка

У Баранавічах нарадзіліся важныя прадстаўнікі яўрэйскай супольнасці, якія ўнеслі значны ўклад у развіццё Беларусі і іншых краін: ваеначальнікі, палітычныя і грамадскія дзеячы, літаратары, спевакі і музыкі.

У 1901 г. нарадзіўся ў сям’і рамесніка Ісаак Якаўлевіч Малашыцкі. Ён скончыў чатыры класы яўрэйскай школы ў Баранавічах, працаваў рамеснікам. Служыў у Чырвонай Арміі з 1919 г., удзельнічаў у Грамадзянскай вайне (1919–1921). Пасля вайны скончыў ваенна-пяхотную школу, а ў 1928 г. – Ваенную Акадэмію імя М. В. Фрунзэ ў Маскве. І. Я. Малашыцкі ў мірны час камандаваў стралковым палком, дывізіяй. З 1941 г. – намеснік начальніка штаба арміі, з 1942 г. – камандзір 180-ай стралковай дывізіі. 4 лютага 1943 г. яму было прысвоена званне генерал-маёра. Загінуў падчас бою 16 сакавіка 1943 г. у раёне Курскай дугі і пахаваны ў вёсцы Барысаўка Курскай вобласці. І. Я. Малашыцкі быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга, ордэнам Суворова II ступені, ордэнам Чырвонай Зоркі [5].

29 снежня 1903 г. у сям’і рамесніка нарадзіўся Ілья Яўхімавіч Прус. Удзельнічаў у Грамадзянскай вайне, у 1934 г. закончыў Ваенна-інжынерную акадэмію імя Куйбышава. У Чырвонай Арміі з 1918 г., служыў на Заходнім і Туркестанскім франтах у званні радавога, палітрука роты. Удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне на Паўднёва-Заходнім, Сцяпным, Цэнтральным і 1-ым Беларуска-кім франтах на розных кіруючых пасадах: начальніка армейскага ўпраўлення ваенна-палявога будаўніцтва фронту, начальніка інжынерных войскаў арміі, начальніка ўпраўлення абарончага будаўніцтва рэзерву Вярхоўнага галоўнакамендавання. У 1945 г. І. Я. Прусу было прысвоена званне генерал-маёра інжынерных войскаў. Пасля вайны ён кіраваў ўпраўленнем будаўнічых работ. З 1968 г. у адстаўцы. Узнагароджаны ордэнам Леніна, чатырма ордэнамі Чырвонага Сцяга, пяццю іншымі ордэнамі, медалямі. Памёр 12 чэрвеня 1972 г. [4, с. 612].

16 жніўня 1904 г. у Баранавічах нарадзілася Жэня Твэрскі (імя і прозвішча пры нараджэнні – Геня Гінцбург) – палітычная і грамадская дзяячка Ізраіля, дэпутат Кнесета. Да пераезду ў Палесціну (1923 г.) вучылася на юрыдычным факультэце Варшаўскага ўніверсітэта. У 1932 г. скончыла Інстытут сацыяльных работнікаў у Берліне. Разам з Генрыетай Сольд і Рахель Коэн-Каган была адной з заснавальніцаў канцэпцыі сацыяльнай работы ў Ізраіле, арганізавала першае Бюро сацыяльнай дапамогі. У 1932–1942 гг. кіравала сацыяльнай службай яўрэйскай абшчыны Хайфы, у 1942–1948 гг. – Іерусаліма. У 1945 г. Ж. Твэрскі накіравалася ў Еўропу для працы ў лагерах для яўрэяў, якія перажылі Халакост. Пасля вяртання ў Ізраіль яна пачала кіраваць аддзелам сацыяльнага забяспячэння мэрыі Хайфы. Была таксама членам Цэнтральнага камітэта партыі МАПАЙ (“Партыя рабочых зямлі Ізраіля”) (існавала ў 1930–1968 гг.), членам Прэзідыўма прафсаюзаўнага аб’яднання Гістадрут.

Жэня Твэрскі была дэпутатам Кнесета 1–5 скліканняў ад партыі МАПАЙ. У выніку парламенцкіх выбараў 1949 г. не атрымала дэпутацкі мандат, але 5 лютага 1951 г. атрымала яго пасля адмовы ад мандата Гэшеля Фрумкіна і такім чынам стала дэпутатам Кнесета першага склікання. Абараніла свой мандат у выніку выбараў 30 ліпеня 1951 г. і ў Кнесэце другога склікання кіравала падкамісіяй нацыянальнага сацыяльнага забяспячэння, была членам трох парламенцкіх камісій: будаўніцтва, працы і сацыяльнай дапамогі. На выбарах 1955 г.

прайграла, але 6 ліпеня 1959 г. стала дэпутатам пасля адмовы ад мандата Шэлома Гілея (да 30 лістапада 1959 г.). Восенню гэтага ж году ў выніку выбараў стала зноў дэпутатам Кнесета чацвёртага склікання, была членам камісіі канстытуцыі, права і справядлівасці, а таксама камісіі сацыяльнай дапамогі. Не атрымала мандат падчас датэрміновых выбараў 1961 г., але таксама трапіла ў Кнесет пятага склікання на некалькі месяцаў (24 лістапада 1963 г. – 9 красавіка 1964 г.) пасля смерці дэпутата Меіра Аргова. Жэня Твэрскі таксама кіравала замежнымі дачыненнямі ў Жаночым рабочым савеце і апублікавала некалькі артыкулаў на тэму сацыяльных пытанняў. Яе імем названа вуліца ў Іерусаліме. Памерла 9 красавіка 1964 г. [6].

Жэня Твэрскі была замухам за ветэрынарам Іосіфам Твэрскім. Сын – псіхалаг і эканаміст Амос Твэрскі (1937–1996). Ён з 1969 г. супрацоўнічаў з Даніэлем Канеманам па праблематыцы ацэнкі верагоднасці падзей. Д. Канеман сумесна з Вернанам Смітам у 2002 г. атрымаў Нобелеўскую прэмію па эканоміцы за даследванні ў вобласці прыняцця рашэнняў і механізмаў альтэрнатыўных рынкаў. Іх даследванні былі вынікам сумеснай працы з А. Твэрскім і іншымі аўтарамі па ўсталяванні кагнітыўнай асновы для агульных чалавечых памылак ў выкарыстанні эўрыстыкі.

У 1906 г. у Баранавічах нарадзіўся паэт Лейб (Леў) Талалай (варта звярнуць увагу на тое што, у большасці яго біяграфій на беларускай мове ўказваецца памылкова іншае месца нараджэння). Падчас Першай сусветнай вайны разам з бацькамі ён пераехаў у вёску Завярэжжа Магілёўскага павета Магілёўскай губерні і разам з імі працаваў на гаспадарцы. Пазней пераехаў у Мінск, дзе скончыў сярэднюю школу. Ёсць звесткі, што ў 1925–1926 гг. будучы паэт працаваў настаўнікам Вендаражскай пачатковай школы Магілёўскага раёна. Адукацыю Л. Талалай завяршыў у Віцебскім педагагічным тэхнікуме (1926–1928). Працаваў пэўны час рабочым, а пазней – настаўнікам ідыша ў мінскіх школах. У 1928–1932 гг. служыў у Чырвонай Арміі. Ёсць звесткі, што служыў у войску таксама звыштэрмінова [7; 8, с. 392].

У 1932–1936 гг. Л. Талалай – супрацоўнік яўрэйскай газеты “Der yunger arbeter” (тут і далей транслітэрацыя назваў з ідыша прыводзіцца паводле нормаў Інстытута YIVO, у перакладзе – “Малады рабочы”), прымаў актыўны удзел у рэдагаванні часопіса “Shtern” (“Зорка”) (1925–1941) – важнага літаратурнага органа на мове ідыш у Беларускай ССР, у якім публікавалі не толькі ўсе тагачасныя ідышамовныя пісьменнікі і паэты Беларусі, але таксама з іншых саюзных рэспублік [9, с. 71–72].

Упершыню Лейб Талалай апублікаваў свой верш у мінскай газеце “Der yunger arbeter” у 1924 г., а пазней яго творы выходзілі ў наступных выданнях: “Der yunger pyoner” (“Малады піянер”), “Oktyabr” (“Кастрычнік”), “Shtern”, “Atake. Almanakh fun roytarmeyishn landshuts-literatur” (“Атака. Альманах чырвонаармейскай абарончай літаратуры”) у 1934 г., “Sovetishe Vaysrusland. Literarishe zamlung” (“Савецкая Беларусь. Літаратурная калекцыя”) у 1935 г. (усё ў Мінску), “Yungvald” (“Малады свет”), “Emes” (“Праўда”), “Pyoner” (“Піянер”), “Eynikeyt” (“Адзінства”) (усе у Маскве); “Di royte velt” (“Чырвоны свет”) і “Prolit” (“Праліт” – “Пралетарская літаратура”) (у Харкаве) і іншых. Пры жыцці творцы было выдадзена дзве ягоныя кнігі паэзіі: “Maun spor, maun

ershtling. Lider” (“Мой сноп, мой першынец. Вершы”) (Мінск, 1932, 75 с.), “In marsh” (“У паходзе”) (Мінск, 1940, 74 с.) [7; 10, с. 5–6].

У чэрвені 1941 г. Л. Талалай быў мабілізаваны у якасці афіцэра ў Чырвоную Армію, ваяваў з нямецкімі акупантамі і загінуў на фронце у 1943 годзе. Ягоня творы публікаваліся таксама пасля смерці ў Савецкім Саюзе і за мяжой. У творчасці паэта важнай тэмай выступала праца на зямлі і ваенная тэматыка. Вершы Л. Талалая былі змешчаныя таксама у зборніках “Bafrayte brider. Literarische zamlung” (“Вызваленныя браты. Літаратурная анталогія”) (Мінск, 1939), “Мы іх не забудзем” (Мінск, 1949), “Ліра” (Мінск, 1985), “Недаспяваныя песні” (Мінск, 2015). Яго вершы на беларускую мову пераклалі А. Бялевіч, Р. Няхай, Р. Барадулін. Творы друкаваліся таксама у часопісе “Іскры Ільча”, газетах “Чырвоная змена”, “Літаратура і мастацтва” і іншых [7].

1 жніўня 1914 г. нарадзіўся публіцыст і рэдактар Шлоймэ Фуксман. Ён вучыўся ў ешыве, але скончыў толькі палову курса навучання і пазней займаўся самаадукацыяй. Жыў у Лодзі, Вільні і Варшаве. Да Другой сусветнай вайны быў актывістам прафесійнага саюза і партыі “Poalei Agudat Yisrael” (“Працаўнікі Агудат Ізраэль”, іншы варыянт назвы – “Рабочы саюз Ізраіля”) і аўтарам яе гімна. З 1931 г. Ш. Фуксман публікаваўся ў “Dos yudishe togblat” (“Яўрэйская штодзённая газета”) у Варшаве, “Dos vort” (“Свет”) і “Yidish far ale” (“Ідыш для усіх”) у Вільні, “Nayer folksblat” (“Новая народная газета”), “Beys-yankev zhurnal” (“Часопіс Бэйс Янкелеў”), “Idishe arbayer shtime” (“Голас яўрэйскага рабочага”, таксама быў адным з рэдактараў) у Лодзі, а таксама ў іншых выданнях. Разам з Л. Вараб’ёўскім стварыў выдавецкую серыю “Dos folk dertseylt” (“Народ расказвае”). Ш. Фуксман быў таксама адным з аўтараў кнігі “Dos Baranovitsher Sholem Aleykhem bukh” (“Баранавіцкая кніга Шолам Алейхема”), друкаваўся таксама ў “Foryoys” (“Наперад”) у 1939 г. у Варшаве і ў “Oktyabr” (“Кастрычнік”) ў Мінску ў 1939–1940 гг.

Ш. Фуксман таксама падрыхтаваў да друку і апублікаваў “Pinkes fun der gezelshaft gmiles-khsodim in Baranovitsch” (“Запісы Таварыства безпрацэнтных пазык у Баранавічах”) (Баранавічы, 1936, 74 с.). З пачаткам нямецкай акупацыі Ш. Фуксман знаходзіўся ў Баранавіцкім гета. Падчас экзекуцыі на свята Пурым 1942 г. разам з іншымі рэлігійнымі яўрэямі быў застрэлены немцамі. Захаваліся звесткі, што публіцыст перад смерцю спяваў гімн “Am yisroel hai” (“Яўрэйскі народ жыве!”) [11]. Яго брат Ёсэф-Мошэ Фуксман быў адным з арганізатараў падпольнага руху ў віленскім гета і актыўным дзеячом яўрэйскай эміграцыі у ЗША.

Выдатны філолаг Макс Вайнрайх (1894–1969) у сваёй фундаментальнай працы “Гісторыя мовы ідыш” нават узгадаў адзін з публіцыстычных артыкулаў Шлоймэ Фуксмана ў якасці прыкладу распаўсюджвання пэўнага вясельнага пажадання ў ідышы, характэрнага для жыхароў Новай Мышы і Баранавіч. Маладым жадалі “хуткага абразання”, гэта значыць, нараджэння у новай сям’і хлопчыка [12, р. А685].

Актыўным удзельнікам партызанскага руху ў Баранавіцкім краі падчас Другой сусветнай вайны і франтавіком быў Давід Калпеніцкі (нар. 1925). Пасля вайны ён вучыўся ў Кішынёўскім педагагічным інстытуце (1954–1957), у 1957 г. разам з сям’ёй рэпатрыяваўся ў Ізраіль, атрымаў прафесію інжынера ў Тэль-Авіўскім універсітэце. Д. Калпеніцкі (пад псеўданімам Давід Мышанка) напісаў

кнігу ўспамінаў аб сваім жыцці ў час вайны “Кому жить и кому умереть”, якая вытрымала ўжо два выданні [13, с. 5].

Урадженцам Баранавіч з’яўляецца Абрахам Фоксман (нар. 1940) – адвакат, у 1987–2015 гг. – старшыня Антыдэфамацыйнай лігі (ЗША), з 2016 г. кіруе Цэнтрам даследванняў антысемітызма пры Музеі яўрэйскай спадчыны ў Нью-Ёрку [14].

У 1968 г. нарадзіўся Яўген Шапавалаў – ізраільскі оперны спявак і музычны прадусар. Пачатковую музычную адукацыю атрымаў ў музычнай школе ў Баранавічах. У 1984 г. арганізаваў у родным горадзе рок-групу “Сентябрь”. Вучыўся ў Адэскай кансерваторыі і кансерваторыі пры Тэль-Авіўскім ўніверсітэце, стажыраваўся ў Метраполітан-опера ў Нью-Ёрку. У 1991 г. эміграваў у Ізраіль. Выконвае класічныя оперныя партыі, народную музыку Ізраіля і краін былога СССР, а таксама папулярную музыку. Спявае на больш чым 10 мовах, у тым ліку на іўрыце, ідышы, італьянскай, французскай, англійскай, беларускай, рускай. З 2008 г. жыве ў ЗША. Актыўна гастралюе ў Еўропе, Паўночнай Амерыцы, Блізкім Усходзе, а ў апошнія гады таксама ў Беларусі і Расіі [15].

Таксама з Баранавічамі звязана жыццё скрыпача і дырыжора Генрыка Мэсінга (1902–1942), графіка, стваральніка “класічнага” друкарскага шрыфта для мовы ідыш Цві Бергмана (1918–2006), равіна, кіраўніка баранавіцкай школы “Охэль Тора Ешыва” Эльхмана Васэрмана (1875–1941).

Заклучэнне

Нягледзячы на тое, што Баранавічы ў гістарычнай перспектыве лічацца даволі маладым горадам, варта звярнуць увагу на багатую гісторыю розных этнічных супольнасцей, якія ў ім жывуць. Яўрэі ўнеслі важкі ўклад у жыццё горада з самага яго пачатку. Яўрэйская мінуўшчына Баранавіч вартая глыбокага і ўсебаковага даследвання з пункту гледжання розных гуманітарных дысцыплін, у тым ліку біяграфістыкі і іўдаікі.

СПІС ЦЫТАВАНЫХ КРЫНІЦ

1. Еврейская энциклопедия : Свод знаний о еврействе и его культуре в прошлом и настоящем / под общ. ред. Л. Каценельсона и Д. Г. Гинцбурга. – Т. 13 : Проклятие – Сарагосси. – СПб. : Издание Общества для еврейских научных изданий и Издательства Брокгауз-Ефрон, 1912. – 962 стб.

2. Baranowicze. Historia społeczności [Электронны рэсурс] // Wirtualny sztetl. – Рэжым доступу : <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/b/1055-baranowicze/99-historia-spoleczności/137039-historia-spoleczności> – Дата доступу : 08.04.2021.

3. *Kuryniec, J.* Miasto Baranowicze. Charakterystyka ogólna / *J. Kuryniec* // *Kalendarz popularny baranowicki na rok 1937* / red. M. Barbanell i J. Kuryniec. – Baranowicze : Express, 1937. – 120 s.

4. Памяць : Гіст.-дакум. хроніка г. Баранавічы і Баранавіцкага раёна. – Мінск : БелТА, 2000. – 736 с.

5. Малошицкий Иссак Яковлевич (1901–1943) [Электронны рэсурс] // Интернет-проект по увековечиванию памяти воинов-евреев. – Рэжым доступу : <https://www.jewmil.com/biografii/item/401-maloshitskij-isaak-yakovlevich> – Дата доступу : 07.04.2021.

6. *Jenia Tversky* [Электронны рэсурс] // *Knesset*. – Рэжым доступу : https://www.knesset.gov.il/mk/eng/mk_print_eng.asp?mk_individual_id_t=429 – Дата доступу : 06.04.2021.

7. *Fogel, J.* *Leyb Talalay* (1906 – Summer 1943) (28 September 2016) [Электронны рэсурс] / *J. Fogel* // *Joshua Fogel*. – Рэжым доступу : <http://yleksikon.blogspot.com/2016/09/leyb-talalay.html> – Дата доступу : 31. 03. 2021.

8. Недаспяваныя песні : зборнік твораў паэтаў Беларусі, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны / уклад., аўт. прад. і біягр. давед. *Алесь Бельскі*. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2015. – 462 с.

9. *Рубінчык, В. Іўдзейнасць / В. Рубінчык*. – Мінск : Шах-плюс, 2020. – 127 с.

10. *Клімуць, Я. І. Талалай Леў / Я. І. Клімуць* // Беларускія пісьменнікі. Біябібліяграфічны слоўнік. Т. 6 : Талалай – Яфімаў. Дадатак / пад рэд. *А. В. Мальдзіса*. – Мінск : БелЭн, 1995. – 684 с.

11. *Fuks, K. L. Shloyme Fuksman* (9 October 2018) [Электронны рэсурс] / *K. L. Fuks* // Joshua Fogel. – Рэжым доступу : <http://yleksikon.blogspot.com/2018/10/shloyme-fuksman.html> – Дата доступу : 31. 03. 2021.

12. *Weinreich, M. History of the Yiddish Language / Max Weinreich*. – Vol. 2. – New Haven and London : Yale University Press, 2008. – 1022 p.

13. *Мышанка, Д. Кому жить и кому умереть... Из Барановичского гетто – в партизанский отряд, на фронт и к мирной жизни / Д. Мышанка*. – Тель-Авив : М+. Издатель Мона Пастер, 2002. – 304. с.

14. *Foxman Abraham* [Электронны рэсурс] // *Wirtualny sztetl*. – Рэжым доступу : <https://sztetl.org.pl/miejscowosci/b/1055-baranowicze/106-biogramy/4289-foxman-abraham> – Дата доступу : 08.04.2021.

15. Евгений Шаповалов [Электронны рэсурс] // Сайт Барановичи br. – Рэжым доступу : https://br.1963.ru/readarticle.php?article_id=113 – Дата доступу : 08.04.2021.

Tsikhamirau Andrei. Outstanding Jews from Baranavičy

The issue deals with the remarkable representatives of Jewish community from Baranavičy. Among them were military personalities, public and religious figures, politicians, literary artists, singers and musicians who made a strong contribution to Belarusian culture and culture of other countries.

УДК 821.161.1-15-19-191Крылов

Писарук Г. В.

ДИДАКТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ БАСНИ И. А. КРЫЛОВА «ВОРОНА И ЛИСИЦА»

В статье рассматривается дидактический потенциал известной басни И. А. Крылова «Ворона и Лисица» – её воспитательный, литературоведческий, лингвистический и лингвокультурологический аспекты. Центральное место в статье занимает описание разработанной системы лингвистических заданий для учащихся 5–11 классов, которые были апробированы в школах г. Бреста.

Ключевые слова: *басня, дидактический потенциал, воспитательный, литературоведческий, лингвистический и лингвокультурологический аспекты, образы, лингвистические задания, художественный и разговорный стиль, христианские мотивы.*

*Кто не слышал его живого слова?
Кто в жизни с ним не встретился своей?
Бессмертные творения Крылова
Мы с каждым годом любим всё сильнее.
М. Исаковский*

Русским поэтом и баснописцем Иваном Андреевичем Крыловым написано более 200 басен. Все стихотворные рассказы пропитаны жизненной мудростью. С помощью персонажей басней затрагиваются проблемы общества